

A nagyszerű halál

Új magyar dráma a gyulai Várszínházban

Augusztus 23-án lesz százhuszonöt éve annak, hogy Anrep orosz tábornok a gyulai várban átadta az osztrákoknak a magyar honvédsereg tizenhárom tábornokát. Az évfordulón kívül azonban még jó néhány érv szól amellett, hogy Száraz György *A nagyszerű halál* című drámáját a gyulai Várszínház bemutassa. Természetesen az sem az utolsó szempont, hogy a darab (műfaji meghatározását nézve „drámai utójáték egy történelmi tragédiához”) éppen Gyulán játszódik. De valószínűleg a valóságos történelmi események és a bemutató színhelyének egyezése is fontosabb okról van szó. — Arról, hogy a magyar olvasókörzés történelmi érdeklődésének kielégítése után immár a színházkedvelők hasonló igényét sem szabad figyelmen kívül hagyni. S még jobb, ha ezt az igényt olyan — irodalmi értékét nézve is nemes — alapanyag szolgálja, mint Száraz Györgynek a Tiszatájban is megjelent (1973. 10. sz.) műve. (Hogy az ilyen bemutatóknak a korszerű szocialista nemzetudat formálásában is milyen nagy szerepük van, nem kell bizonyítani.)

Az aradi vértanúk „ötnegyed évszázada egységes szoborcsoportját” középpontba helyező mű azt az időszakot próbálja megragadni, amikor a »jobb kor« reményét felváltotta a »nagyszerű halál« víziója. Erre az átmeneti állapotra a drámban olyan figurák sorsa vet fényt, kiknek jelleme, gondolkodásmódja, politikai foglaltsága néha már végtelenen

eltérő. A szerző műhelytanulmányában beszél arról a sokféleségről, mely a császár szolgálatát a szabadságharcra cserélő katonák közt megfigyelhető. Nagy-Sándor kivételével mindnyájan elfélték a függetlenségi nyilatkozatot, s az utolsó pillanattig az alkotmányért, s nem a forradalomért harcoltak. „Nem voltak forradalmárok. Mi az oka mégis, hogy ők váltak 1848–49 szimbólumává? Mert nekik kellett fizetni mindenért mindenki helyett.” — írja Száraz György.

A kitűnő dramaturgiai érzékekkel megírt, eszközeiben már-már puritán dráma színrevitelének sikerét — többek között — a szinte minden pillanatban fölszikkasztatható drámai mag biztosítja. Az esszé igényű, rangú és értékű műhelytanulmányban ismertett írói szándékot tehát a színház, az élő színpadi előadás szabályainak tökéletes ismerete segíti. Ebben a darabban minden szereplőnek, minden jelenetnek funkciója van. Mindvégig ugyanazon a színhelyen (gyulai Weckheim-kastély), magyar, orosz és osztrák tisztek, foglyok és fogva tartók pontos „jelenei” viszik előre a cselekményt — kiszámíthatóság, kínos precizitás nélkül. A folyóiratban megjelent változattól csak a kezdés és a befejezés tér el. A siratóasszonyok bevonulása kétségteletlenül nagy erejű jelenet, de arra a kérdésre, hogy valóban szükséges volt-e a darabnak erre a hatásfokozó kiemelésre, nem mernék igennel felelni. Vujcsics Tihámér székely keserveket idéző kísérőzenéje viszont

pontosan célba talált, és az előadás hasznára vált.

Sajnos, a kitűnő szereplehetőségeket kínáló drámban csak néhány színész volt igazán a helyén. Damjanich János kulcsfontosságú szerepével *Palánicz Ferenc* láthatólag nem tudott mit kezdeni, alakítása néhol súlytalan és erőtlen volt. A huszárokat emlegető, bomlott agyú Lenkeynek (*Orbán Tibor*) a helyzet tragikumát kellett volna erősítenie. — Nem erősítette. Nagy Gábor is csupán a két főváros hajdani „legsnájdigabb aranyfűjének” külső jellemzésére vállalkozott.

A Nagy-Sándor József alakító Csíkos Gáborról viszont sok jót tudunk mondani. A forradalomhoz legközelebb álló honvéd tábornok alakjában egy nagy emberi drámát sikerült fölvilágitania. „...amire az élettem tettem, azt végig akartam csinálni, és azt hittem, mások is végigcsinálják” — mondja Damjanichnak. Nagy-Sándor vívódásaira ezért is rezonál olyan nagy erővel a második részben Jeliszki kapitány „nagyjelenete”, amelyben az „Elni annyi, mint szolgálni!” filozófiájából fölcsudó részeg 1825 levért orosz nemesi forradalmára emlékezik. Jeliszki *Kézdy György* játszotta — jelentős sikerrel. *Tordai Teri* is jól érezte magát Radetzky Friderika grófnő, a mondán, császárhű dáma testhezálló szerepében. *Iványi József* és *Szoboszlai Sándor* mellett — a kisebb szerepekben — *Köröstyén István* és *Szenási Ernő* alakítása tetszett.

A jó ritmú előadás rendezője, *Sík Ferenc*, a szereposztási tévedések ellenére is jól szolgálta az írói szándékot, mindvégig feszült drámai légkört teremtett. Ebben a jelmeztervező *Schäffer Judit*on, a jóformán csak jelzészzerű díszleteket elgondoló *Csányi Árpádon* kívül természetesen a későgótikus, téglalábú épített gyulai vár is segítette.

Olasz Sándor

Merre halad a szénbányászat?

A harmadik ötéves tervidőszak végén — az akkor feltárt új hazai szénhidrogénlelőhelyek és a gyors ütemben növekvő szovjet kőolajimport eredményeképpen — kedvező lehetőség adódott, hogy a szénbányászatban ésszerűen koncentrálják a termelési kapacitásokat. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy felszámolták a vesztéses vagy alacsony termelékenységgel működő aknákat, a munkaerőt, s a nagy értékű gépeket pedig magasabb termelékenységgel bányákba csoportosították át. A koncentráció eredményeképpen az egy aknára jutó termelés mintegy negyven, a termelékenységgel pedig csaknem ötven százalékkal emelkedett, miközben a működő aknák száma a felére csökkent. A szénbányászati munkák racionalizálása egyszerűsítette a kitermelt szén mennyiségét is javította.

A racionalizálás jelentősége abban összegezhető, hogy az elmúlt évtizedben megcsillárdult a szénbányászat helyzete, stabilizálódott a termelés és a felhasználás. A termelés például 26–27 millió tonna közötti szinten állandósult. A szénbázisú erőművek teljes kihasználásával a hazai széntermelés kétharmad részének állandó értékesítése biztosított. Az idén az erőművek a szénbányászat termelésének 64 százalékát veszik át.

Most, amikor az energiaválság hatására világszerte nőtt a szén „becsülete”, felvetődik a kérdés: milyen jövője van a hazai szénbányászatnak?

Az elképzelések szerint a következő években is az erőművek lesznek a hazai szén legnagyobb fogyasztói. Ez egyben azt is lehetővé teszi, hogy bányákat csak ott záranak be, ahol a szénvagyon kimerülése, vagy egyéb objektív körülmények ezt elkerülhetelenné teszik.

Tavaly felülvizsgálták minden üzemet, ahol az évi szénfogyasztás meghaladja a háromezer tonnát. A vizsgálat azt kívánták elérni, hogy az ipari fogyasztók a jövőben csak ott térjenek át a széntüzelésről a fűtőolaj- vagy gázfogyasztásra, ahol ezt a technológia, a környezetvédelem vagy a műszaki követelmények indokolják. A több száz üzemre kiterjedő felmérés eredményeképpen 200–300 ezer tonnával sikerült növelni a szénigényeket. A leghatékonyabb intézkedések az erőművekre vonatkoztak. Ezek lényege az, hogy a meglévő széntüzelésű erőműveket a műszakilag lehetséges legnagyobb mértékben használják ki. A korábbi előirányzatokhoz képest így jövőre mintegy egymillió szilárdult a szénbányászat helyzete, stabilizálódott a termelés és a felhasználás. A termelés például 26–27 millió tonna közötti szinten állandósult. A szénbázisú erőművek teljes kihasználásával a hazai széntermelés kétharmad részének állandó értékesítése biztosított. Az idén az erőművek a szénbányászat termelésének 64 százalékát veszik át.

Az elképzelések szerint a következő években is az erőművek lesznek a hazai szén legnagyobb fogyasztói. Ez

mintegy 176 millió tonnát kitevő, lefejtésre tervezett lignitvagyonra ily módon a népgazdaság villamosenergia-igényének kielégítésében is jelentős szerepet játszik.

Az olaj- és gázfogyasztás növekedésével a szén a következő években, sőt a távlati tervekben sem veszít jelentőségéből. Az egyre növekvő villamosenergia-igény kielégítésében előtérbe kerülnek — az atomerőművek mellett — a hazai szénre telepíthető széntüzelésű erőművek. Az elképzelések szerint az erőműveket néhány nagy, jól gépesített, magas termelékenységgel szénbányára, elsősorban külszíni fejtésekre összpontosítják. A bükkábrányi lignit kieléjtésére telepíthető mintegy 2000 megawatt teljesítményű Bükk Energiakombinát fejlesztési koncepcióját már jóváhagyták. Ennek alapján megkezdődött az előkészítő munka, s a beruházási javaslat kidolgozása is folyik. Emellett vizsgálják az Oroszlányi Erőmű bővítésének műszaki-gazdasági lehetőségeit is.

Mint dr. Székér Gyula nehézipari miniszter az ország energia helyzetével foglalkozó sajtótájékoztatóján elmondta, a szénhidrogének mellett számunkra továbbra is fontos a szén. Bár aránya a tüzelőanyag-felhasználásban csökken, az erőművekben elégetett szén mennyisége ezután is növekszik. A már megtett és a tervezett intézkedések — ezekről hozott határozatot a Minisztertanács legutóbbi ülése — hosszú távra stabilizálják a hazai szénbányászatot.

K. Ny. J.

A pálya állomásai

Az Esti Hírlap minapi számában szép megemlékezést ír *Ladomerszky Margit* érdemes művésznőről. A cikkíró leírja, hogy a nyugállományban levő színésznő pályafutásának ötvenedik esztendőjéhez érkezett el, mely idő alatt ötszázszor játszotta a Warrennét és közli a továbbiakban, hogy „a Várszínházban kezdte, a Nemzetiben folytatta, és ez a két színház volt a fehérvárián kívül pályájának egy-egy állomása...”

Az igazság kedvéért el kell mondanunk, hogy *Ladomerszky Margit* a fenti állomáshelyeken kívül Kaposváron, Pécsen játszott, és 1925–26-ban a szegedi színházban is tagja volt, ahol nem is akármilyen szerepekben vált a közönség kedvencévé. *Móricz Zsigmond Sári* bírójának Mancsi szerepében mutatkozott be, és ezt követték a *Cyranóbi* *Roxan*, *Ibsen Solness* építőmesterének női főszerepe és a *Hedda Gabler* parádés alakítása mellett még sok más. Hadd említsük itt meg, hogy amikor 1965-ben a művésznő születésnapja alkalmából e lap hasábjain megemlékeztünk szegedi szerepléséről, e sorok írójához intézett levelében többek között így ír: „Egy színész pályájának legszebb jutalma, ha emlékeznél munkájára, egy-egy szerepére, egy-egy életre kellett alakjának belső világára... *En Öntől ennél többet kaptam és nemcsak, hogy emlékezik minden szerepemre négy, eseményekkel terhes évtized látlatában, szinte élénk vetíti akkor végzett nem is rossz munkánkat...*”

E szép jubileumhoz tehát ezután is kívánunk *Ladomerszky Margitnak* „a régi halás szegedi közönség” ne-

vében hosszú életet, jó egészséget és további sok sikert.

Jenő István

Tóth Béla:

SZEGEDI REGÉLŐ

Újságok, korok, események

43. A víz utáni első újság Burger úr nyomdájában készül, Jó barát címen. 1882. július 2-án, a folyóirat első számának előfizetési felhívása így szól:

JÓ BARÁT

Helybeli és vidéki tanügyi körökben rég érzik hiányát egy Szegeden, mint az Alföld középpontján megindítandó ifjúsági lapnak, mely a szegedi, vidéki és az egész alföldi tanuló-ifjúságra művelőleg hasson magyaros, nemzeti szelvényben.

Ezen hangoztatott hiányt pótolni leend főadata a „JÓ BARÁT”-nak, melynek szerkesztését a tantestületek többszöri felszólítására s anyagi és szellemi támogatása mellett elvállaltam.

Elvállaltam komoly lelkesedéssel, ambícióval, mert megvagyok győződve, hogy e még mindig parlagon heverő tér művelésével szolgálhat a közügynek, szolgálhat tesztek különösen Szegednek, melynek, mint az Alföld középpontjának, a szellemi téren is minden irányban lépést kell tartania külső emelkedésével, hogy a jövőjéhez kötött remények valószínűsággal.

Pósa Lajos
felelős szerkesztő

Kóstoló vers a Jó barátból:

A suszterinas temetése.

Két sorban írta az újság minapába,
Hogy egy suszterinas belefűlt a Dunába.

Egy halász kifogta, asztalos megmérte,
Hat kemény deszkának fektették ölébe.

Koporsója után hintók nem robogtak,
A halottas menet pár anyóka volt csak.

Pár anyóka, meg a majszter'uram családja,
Három suszterlegény s egy inas-pajtása.

Sem apja, sem anyja, a ki megsirassa,
Árva volt, szegény volt: az isten nyugtassa!

Legalább nem érzi többet a lábszíjját,
Verésre nem fekszik, verésre nem virrad.

Pap ki nem kísérte, meg sem is dicsérte,
Mikor a jég hideg, szűk sirba tették le.

Könnyel nem itatta a földet senki sem —
Csak a majszter lánya sírt, sírt keservesen.

Bagyik Ferencz.

Ismeretterjesztő rovata:

Az ember életkora.

Az ember életkora általában véve azon körülményektől függ, a melyek közt élünk, mint-hogy életmódunk természetszerű befolyással van egészségünkre. Legidősebbek általában az erdőmesterek, ezek után az ügyvédek és papok. A kertészek, tanítók és mészárosok átlag 56 11/12 évet élnek. A tímárok 56 1/12, a halászkok 55 3/3, az orvosok 52 1/4, a pékek 51 1/2, a serfőzők 50 1/2, az ácsok 49 1/6, a kőművesek 48 2/3, a festők és könyvkötők 47 1/2, a cipészek 47 1/4, a nyomdászok 47, az asztalosok 46 1/2, a lakatosok 46 1/4, a szabók 45 1/2, a kőfaragók 44 5/6, a betűszedők és öntők 41 3/4, stb. — A gyári munkások, bányaművelők stb. igen természetesen még rövidebb életkorúak. De leggyakoribb a kora elhalálozás azok közt, kik éjjeli szolgálatra vannak kötelezve.

Rang tudatában.

Egy piczi hercegnőcske egyszer a nevelőnőjével játszott. Egyszerre megnézte a kezét, megszámolta saját kacsójának ujjait és bámulva kiáltott föl: „Ah, istenem, hiszen magának is öt ujj van, mint nekem!”

Születésének évében megszűnt. Minden odaadó készsége ellenére merev szerkesztőségünk tartotta az olvasó, modorosnak, az élet valóságos kérdéseitől távolinak. 10 krajcár volt az ára. A napilapok 2 krajcárba kerültek, 1 kiló kenyér 5 krajcárba.

Ugyanekkor, a Szegedi Naplóból: Rabipar a szegedi fogházban. Érdekes képet nyújt jelenleg az élésházi fogház. A czellák egyrésze műhelyekké alakítottatott át s a rabok szorgosan készítik új palotájuk, az épülő fogház- és börtönpület belső berendezéséhez szükséges tárgyakat.

Ma meglátogattuk a rabok műhelyét. Az egyikben az asztalos munkát végzi tizenegy rab, dologra gyürkőzve, kötőben. A műhely sarkában egy nagy fagágyzat zakatol, mely az első pillanatra megragadja a figyelmet. Rabok tárlalmánya, mégpedig olyanoké, kiknek szerszám sohasem volt kezükben, hanem azelőtt valahol az alföldi tanyákon gulyát, menést őriztek. — E gép szerkezete, melyen a fűrés- és esztergályosmunkát végzik, a lehető legegyszerűbb, de olyan leleményes és czélszerű, hogy bizony becsületére válnék bármely képzett technikuskának. Két rab hajtja s egyidőben végzi a fűrés és esztergályos munkát. Egy körfűrész a legnagyobb darab fát is gyorsan elvágja, egy függő fűrész a finomabb munkát végzi s ezalatt az esztergályos padon, mely szintén a gép által hajtatik, a legcsinosabb faragásokat teszi egy sertés elhajtatásért raboskodó kanászlegényke. A gép szerkezete különösen érdekes az erő átvitel tekintetében, egyik kerékről a másikra, és egyik munkaeszköztől a másikhoz. Az emeltyűt egy a gerendához erősített hajlékony fiatal faág képezi, mit a géppel összecsomóztatva madzagdarab kötnek össze. Az asztalos-munka igen szépen halad. Halomban fekszenek körül a kész asztalok, székek, szekrények s egyenkint hordják át a szomszéd lakatos műhelybe, hol szintén nagy erővel folyik a munka.

Egy okirat hamisításért raboskodó ifjú ember olyan munkakedvvel kovácsolja az üllőn az ablak-, ajtó- és szekrényvasakat, mintha aranyat fizetnének munkájáért. Pedig csak egy negyed font kenyérről kap naponta többet, mióta munkába állt. És a fegyelem valóban példás. Szorgosan, kedvvel dolgoznak a rabok s közbe-közbe érdekes beszéldelel fűszerezik a munkát. Muskó kir. ügyész hetenkint többször tesz látogatást a fogházban s régen nem volt rá eset, hogy valamely rab ellen panasz lett volna.

(Folytatjuk.)